

A disszertáció célja

Eberhard Windecke életútjának szakaszait és államait kívánjuk összefoglalni, különös tekintettel az figyelemmel az életpálya első szakaszához tartozó magyarországi tartózkodásra. A Windecke-életrajzt nem politikatörténeti összefüggésekbe illesztjük, mint azt korábbi kutatások tették, hanem gazdaságtörténeti hátteret próbálunk mögé felvázolni, amivel eddig még egyetlen kutató sem próbálkozott. Célunk továbbá egy Windecke-okmányar létrehozása, amelyben az Eberhard Windecke életére vonatkozó, a kutatók számára eddig ismeretlen magyarországi források és Wilhelm Altmann által összegyűjtött dokumentumok egyaránt szerepelnek. A pontosított élettrajzi adatok felhasználásával lehetőség nyílik Eberhard Windecke iteneráriumának elkészítésére is, amelyet párhuzamba kívánunk állítani Luxemburgi Zsigmond már jól ismert iteneráriumával, hogy érzékeltetővé váljék, mikor és hol kapcsolódott össze a krónikás és a király életútja, illetve, hogy mely eseményeknek lehetett valójában szeme és fülantája az emlékirat szerzője. Az életút 1425-től számítható utolsó szakaszának ismeretfésére — mivel feldolgozottságban nem mutatott hiányt korábban sem — összefoglaló jelleggel vállalkoztunk, hogy munkánk teljes legyen.

1.Eberhard Windecke és emlékirata az eddigi kutatások tükrében

Eberhard Windecke képzettsége elmaradt a korszakavatott szerzőitől. A kereskedelmi és pénzügyi

életben mozgó mainzi polgár más eseményekre figyelt fel, de legalábbis más szempontok alapján, mint a kortárs krónikások. Szokatlansága és minden hibája ellenére úgy tűnik, Windecke emlékirata népszerű alkotásnak számított, mivel — néha az eredeti, autográf kézirat nem ismert — a 15. századból öt különböző másolatát ismerjük, melyek közül kettő illusztrált, a 16–17. századból pedig ezek további másolatai maradtak fenn. A kéziratok eddigi kutatása nem jutott el azövegfa elkészítésig. A szerző életútjának eddigi vizsgálata sem nevezhető alaposnak, hiszen a 19. század nemet kutatóknak nem állhatott rendelkezésükre a Magyarországon őrzött forrásanyag, de olykor még a Németországban fellelhető sem.

2. A Windecke család és az ifjú Eberhard

A Windecke család Mainz város patriciusai közé tartozott. Az emlékiratban Windecke olyan nagy múltú visszatérítő családot, mint az Isenecke, valamint a Schelenberg nevezni szokták. A patriciusármazás elterjedt, úgy tűnik, a Windecke nem tartozott Mainz kiemelkedő nemzetségé közé, vagyis nem szerepelték a tanús tagjainak sorában, nem találkoztunk nevükkel a polgármesterek között sem, és a legjelentősebb családokkal ellentétben 1422-ig uralkodói, avagy érseki híbéradományokban sem volt részük. A 14. század második felében Konrad Windecke a városól berbe vette az aranyértelet, amely az aranyforintok teljesértékűségének vizsgálatára szolgált. Ebből az egy példából is látszik, hogy az apa sem mutatott érdeklődéséget a pénzügyi élet iránt. A szőlői házat

13 éves kora körül ellagyo fiú első útja a Mainzral szövetséges városokba vitt. Előbb a Rajna mentén Wormsba, majd a Majnán, a gazdaságilag tagjai vetélyársának tekinthető Frankfurtban ment, végül a Nümburgi gazdasági vonzáskörzetének északi része volt. Harmadik útja alkalmaival egyenesen Nürnbergbe ment, majd onnan rövid időn belül továbbállt Egerbe (Cheb), amely a nyugat-csehországi városokkal valamint Prágával, 1321. óta a nürnbergi és őket követően más felhímet kereskedők és befektetők célpontjává vált, nem csupán az üzlet, hanem a letelepedés szempontjából is. Itt Windecke inkábbent ahhoz a Junkherr családhoz szegődött el, amelynek tagjai közül egy 1426-tól körömczi kamaraispáni tisztséget viselt. Az emlékirat alapján többen feltételezik, hogy Windecke már csehországi tartózkodása idején Luxemburgi Zsigmond szolgálatába léphetett. A csehországi tartózkodáshoz kötött szolgálatba lépést, esküsz közzetve lehet értelmezni. A kereskedők, akik mellett Windecke tanulói alatt segédkezett, a „prágai udvart”, vagyis a Luxemburg-dinasztia mindenkor uralkodóit, támogatták pénzügyi téren. Windecke 1395-1401 között a korábbi keleti nánnyok helyett Kölnnek indult, amely az észak-déli, Rajnán haladó és a Flandriától Szászország felé tartó, nyugat-keleti kereskedelemnek is fontos állomása volt. A kölni kereskedőknek helyet a 14-15. században a nürnbergiek vettek át, akik 1362-től Flandria teljes területére vámmentességet szereztek, s a középkeleti Európa textiltipari fellélegvénak tekinthető flandriai városokban képviselőik útján folyamatosan jelen voltak. Windecke Flandria érmítésével jutott el Párizsba, ahol három évet töltött.

Kevés olyan nürnbergi nagykereskedő ismert, akinek érdekeltége volt a Francia Királyság központjában, közülük Hans Rappold királysegéd-érdekese, aki 1413-ig bizonyosan tagja volt a Kraft-v. Locheim-Stark társaságnak és üzleti kapcsolatai olyannyira Párizshoz kötődtek, hogy műden III. Lajos bajor-ingolsiadi herceg 1400-ban Ruprecht királynak támogatótakat keresve Párizsban járt. Hans Rappoldot bízza meg bizonyos pénzüszszegek előlegként történő felvételével. Mindöz nemcsak azért bir jelentőséggel, mert Rappold feladata kísértetiesen emlékeztet Windecke későbbi, Zsigmond európai útjához kapcsolódó megbízatására, de azért is, mert tudjuk, 1400-ban III. Lajos herceg kíséretében ott tartózkodott Eberhard Windecke is. Nem zaráhujuk ki, hogy Eberhard Windecke három éves párizsi tartózkodása alatt a nürnbergi Rappold keze alatt dolgozott. Különös jelentőséggel bir, hogy Windecke az üzleti élet polgárok irányította köréből, a herceg szolgálatába szegődve, megette az első lépést a főcselemlői udvarnok világá. A herceg környezetébe olyan a Párizsban szerzett tapasztalatot révén került be, után éppen Hans Rappold ajánlássalval. Mivel tudjuk, hogy Istvan herceget 1402-ben egy femallo tartozás rendezése miatt fellekereste, ennek alapján feltételezhetjük, hogy a manzi ifjú azok közé tartozott az út során, akik az utazás finansziális hátterét biztosították. Windecke 1402-ban érkezett a *vía Regensburgon* Bécsbe, ahol 1406-ig annak a Laurentz Grolandnak a szolgálatába állt, aki anyai ágban nem csak rokonságbán állt Nürnberg legjelentősebb, európai hírű vállalkozó családjával, de a kontinens egészét behálózó

Stromer-cégnak maga is tagja volt. Laurentz a 14–15. század fordulóján a Stromer-ház bécsi képviselőt látta el, rokonai, a vállalat budai képviselői, a városi tanács tagjai közé is bekerültek. Feltételezéseink szerint Windecke 1406. előtt is többször járt Magyarországon, de 1406-tól, elhagyva Bécsot átelepült Budára. Ez az időpont egybeesik Ulrich Vorchtel Budára érkezésével, aki a Stromer-ház úi, budai képviselője lett. Vorchtel — kinck apósa, Ulrich Komerer 1394–1397 között Magyarországon huminad- és urbarispán, majd 1411-től ismétlen harmincadispán volt, vejei közül pedig, Peter Reichel 1425–28. között kőröcsi kamaraspáni, Budai Farkas Laszlo pedig budai bírói tisztséget viselt — pénzügyi megbízottként maga is állt Zsigmond szolgálatában. Így az elképzelhető, hogy Eberhard Windecke Vorchtelnek köszönhetően került Zsigmond közvetlen környezetébe. Windecke és Vorchtel kapcsolata igazolható, hiszen pontosan tudjuk, hogy 1408-ban többek között az ő megbízásából ment Velencébe, hogy ott pénzt adjon megfélélt a Fordaco dei Tedeschi falain belül kialakult, a 15. század végétől font források alapján igazolható *Nimberger Tótelmek*.

3. Eberhard Windecke, a pozsonyi polgár

A *via Regensburg* nemcsak a kereskedelem egyik fő útvonala, de egy a dél-német területektől Budáig terjedő úgynevezett „dunai házasság piac” útvonala is, hiszen a német ajkú lakosság üzleti kapcsolatát gyakran erősítette rokonai szálakkal. Eberhard Windecke is Pozsonyból választott magának

feleséget, s az asszony vagyonának köszönhető, hogy egy 1409 októberben kelt forrás már pozsonyi polgárként említi. Ekkor látható elérkezettnek az időt arra, hogy az évek során szerzett tapasztalatait és felesége vagyonát felhasználva, önálló kereskedőként, önmagát képviselve jelenjen meg az üzleti világban. 1409–1415 közé eső időszakban tíz zálogszerrőlés, illetve lekötött záloggal kapcsolatos feljegyzés maradt fenn, amelyek Eberhard Windecke és felesége által folytatott kereskedelmi tevékenységhez köthetők. Ezekből kiderül, hogy a házaspár mindenképpolt posztobelozataira vállalkozott, ami ismerte a 15. századra jellemző magyar-német kereskedelmi kapcsolatokat, nem megállapítható, hogy 1413-ig a házaspár kizárólag jelentős, vagyis 300 ananyforint feletti üzleteket kötött. Üzleti partnereiket tekintve, az egyetlen dinkelsbühli kereskedő kivételével, valamennyien a Német-római Birodalom azon jelentős gazdasági centrumaihoz, elsősorban Kölnhöz, illetve Nürnberghez köthetnek, amelyek gazdasági kapcsolatai életüknek mondhatók ez időben a Magyar Királysággal. A Windecke-házaspár vagyoni helyzetének kívül három femmaradt zálogszerrőléseken kívül három femmaradt adóelszámolásra is támaszkodhatunk. A lekötött zálogdíjak és a kivett vagyonadó alapján azt mondhatjuk, hogy a legkevesebb két, házas ingatlannal s három szőlővel, valamint állattalommánnyal is rendelkező házaspár a város legelőkelőbb kézműves polgárainál tehetősebbnek mondható, de az esküdtanácsba választott polgárok átlagos vagyoni helyzetétől kévéssel emaradt. A

szakirodalomban Eberhard Windecke neve pozsonyi tartózkodása idején összefoltt Ulrich Rauchenwarter pozsonyi bíró nevével, és a nézetek, hogy üzletársak lettek volna. A Windecke üzleti tevékenységét igazoló zálogszervezetekben adós felkért minden esetben feleségét nevezték meg. Neve mellett soha nem szerepelt sem a *gesellschaff*, sem a *geselle* kifejezés, de még csak arra sem találunk példát, hogy — feleségén kívül — más polárokkal együtt kötelezné el magát valamely hitelügyletben. A fennmaradt okiratok közül keletben szerepel Rauchenwarter neve, aki egyik alkalommal bíróként, másik alkalommal zsidóbíróként látta el poscséjével a szerződést, azzal a kitéllettel, hogy abból semmi kára sem származhat. A kitélet azért fontos, mert lenyegében kimondja, hogy a tanú poscséjének felmentése a tanú személyére kötelezettséget nem ró, vagyis nem tekinthető keznesnek. Tehát nem állja meg a helyét az a fellevés, mely szerint a bíró és a kereskedő az üzleti életben egytípusúak, volna, noha kapcsolatunk bizalmi jellegű kétségbe vonni nem lehet (amerve és néhány dokumentummal igazolva a bíró és Zsigmond magyar király közötti elköltelezettséget, amak is esélyt adunk, hogy a király hive és kegyeltje, Ulrich Rauchenwarter pozsonyi bíró lehetett az, aki bizalmasat, Eberhard Windeckét az uralkodó figyelmébe ajánlotta. Windecke pozsonyi tartózkodásának idejére esk az első ismert, királyi udvarhoz köthető szolgálat, amely bizonyíthatóan 1410. március 2-ára esett. Ekkor ugyanis a Német Lovagrend 40000 liliomos lőbceki és magyar aranyforintot adott át Zsigmondnak, amely összeg megszámlálásában

Eberhard Windecke segédkezett. Az 1410–1413 közötti évek kereskedelmi célú utazásait, a pozsonyi bíró nevével, és a nézetek, hogy üzletársak lettek volna. A Windecke üzleti tevékenységét igazoló zálogszervezetekben adós felkért minden esetben feleségét nevezték meg. Neve mellett soha nem szerepelt sem a *gesellschaff*, sem a *geselle* kifejezés, de még csak arra sem találunk példát, hogy — feleségén kívül — más polárokkal együtt kötelezné el magát valamely hitelügyletben. A fennmaradt okiratok közül keletben szerepel Rauchenwarter neve, aki egyik alkalommal bíróként, másik alkalommal zsidóbíróként látta el poscséjével a szerződést, azzal a kitéllettel, hogy abból semmi kára sem származhat. A kitélet azért fontos, mert lenyegében kimondja, hogy a tanú poscséjének felmentése a tanú személyére kötelezettséget nem ró, vagyis nem tekinthető keznesnek. Tehát nem állja meg a helyét az a fellevés, mely szerint a bíró és a kereskedő az üzleti életben egytípusúak, volna, noha kapcsolatunk bizalmi jellegű kétségbe vonni nem lehet (amerve és néhány dokumentummal igazolva a bíró és Zsigmond magyar király közötti elköltelezettséget, amak is esélyt adunk, hogy a király hive és kegyeltje, Ulrich Rauchenwarter pozsonyi bíró lehetett az, aki bizalmasat, Eberhard Windeckét az uralkodó figyelmébe ajánlotta. Windecke pozsonyi tartózkodásának idejére esk az első ismert, királyi udvarhoz köthető szolgálat, amely bizonyíthatóan 1410. március 2-ára esett. Ekkor ugyanis a Német Lovagrend 40000 liliomos lőbceki és magyar aranyforintot adott át Zsigmondnak, amely összeg megszámlálásában

4. Eberhard Windecke életútjának felén (1414–1418)

Eberhard Windecke, akit „vándorevencék” kezdte óta Nürnberg város gazdasági életében tevékenykedett 1414 júniusának végén érkezett meg a Spesa partján fekvő keleti városba, vagyis Berlinbe és Cöllnbe. Ez a terület nem tartozott a numbergiek gazdasági határába, s a hűbérek a Zsigmond királytól enyhét malomesterei tisztségéért, amely a brandenburgi ögrófi legfontosabb jövedelmét jelentő berlini malomok felügyeletére vonatkozott, úgy tűnik, Windeckének nem sikerült beilleszkednie új környezetébe. Így 1415 tavaszán, elhagyva a Brandenburgi Ögrófságot, Konstanza ment, ahol 1415 júniusában csatlakozott Zsigmond királyhoz, Franciaországba és Angliába tartó kíséretéhez. Az utazás során, 1416 januárjában Zsigmond királyhoz, Windecke Genfben ment, hogy felhasználva a kereskedelem korábban kiegészített kapcsolatait, pénzt kérjen kölcsön a vásártól híres városban, nyilván azért, hogy az uralkodó a továbbutazását fedezni tudja. Ugyanezen év márciusában, mikor Zsigmond Párizsban járt, Windeckét Europa gazdaságilag legfejlettebb tartományába, Flandriába küldte, hogy az Angliába való átkeléséhez újabb összegeket vegyen fel hitellel. S midőn a király 1416 októberében visszatért a kontinensre, nyomban útnak indította Windeckét, hogy az angol királytól kapott ajándékokat elzlogossítsa a kereskedelmi élet központjában, Brügge-ben. Mikor közeledett a zlogidő letelte, Windecke sürgető szavaira Zsigmond Lubeckbe küldte Eberhardot, hogy újabb kölcsönökből szerezze vissza a Brügge-ben

elzlogosított kincseket. Windecke, hogy biztonságosan juttassa el a kiváltott kincseket Konstanza titokban három numbergi kereskedőre bízta azokat, közöttük Klaus Rummelre, aki annak a numbergi kereskedelmi társaságnak és bankháznak volt kölni képviselője, amely szoros kapcsolatban állt a Medici családdal is. Az eset meglepetésszerűen fordult, hogy a mainzi polgár kereskedőként minden bizonnyal a legszorosabb kapcsolatot a numbergiekkel építette ki. 1418 tavaszán újabb megbízást kapott Zsigmondtól, nevezetesen hogy tárgyaljon a rajnai városzövetséggel. A szövetség célja az uralkodó közelében maradni, hiszen ott volt 1418 májusában Bázisban, Zsigmond és Frigyes osztrák herceg megállapodásakor, amely kimondta, hogy az uralkodónak jót érő összeget a herceg Windeckének adja át. A király októberben újabb követségbe küldte szolgáját Paviába, az újonnan megválasztott V. Márton pápához, s valószínűleg a megbízás része volt a montferattai ögrófnál és a savoyai hercegnél tett látogatás is. Vagyis 1418 végén Windecke diplomáciai feladatokat is ellátott Zsigmond mellett.

5. Eberhard Windecke életének második szakasza (1419–1440)

Windecke 1419 őszén érkezett vissza Magyarországra, hogy csatlakozzon az év végén Bartókba induló uralkodóhoz. Zsigmond mellett tartózkodott 1420 novemberéig, tehát a boroszlói brodadalmi gyűlésről a viselkedési esztétikáig, de nem tudjuk, milyen feladatokat látott el. 1422-ben Regensburgban újra a király környezetében találjuk,

ekkor kapta meg első birodalmi hűbérét. 1423 tavaszán készser kereste fel a magyar királyt, előbb Kassán, majd az esztendő végén Csepregen. Előbb újának célja hűbérének megerősítése volt. Második útja alkalmával Konrád mainzi érsék meghíratását teljesítette, aki arra kérte, járjon közben a római királynál a gelderni herceg érdekében, hogy megkap hassa Jülich tartományát. A sikeres meghíratás végzetével Windecke szolgálataier újabb udományt nyert, ezúttal a mainzi Reine-vám övedelmének egy részét kapta hűbérbe. 1424-ben Eberhard Windecke „Mindörévet”-i lezárva hazatért szülővárosába, Mainzba. Itt az állandó jövedelmek, egy tehermentes, a város területén fekvő ingatlan megszerzésén túl minden arra vall, hogy korábbi gazdasági tevékenységét, a fejedelmi udvarok pénzzel történő ellátását is folytatta, legalábbis a mainzi érsék esetében ezt tapasztaljuk. Elete utolsó évtizedében pedig Mainz város igazgatásából sem maradt ki. 1428-ban a kézműves céhek választójaként tagja lett annak a tíztagú bizottságnak, amelynek feladata lett volna, hogy tanácsaival és javaslatával a város vezetőségét átszerve a financiális nehézségekben. 1430-ban a Tízek bizottsága az ősi nemzetségek ellenállása miatt elvesztette jelentőségét, de Windecke vizsgálja személyes ellenfeleivel, Peter zum Jungennel, aki előbb Luxemburgi Zsigmondnál élt panasszal, majd a mainzi érsék törvényszékéhez fordult, nem eszult Eberhard halála után sem. A Windeckék és a zum Jungenekkel háborúskodása csak 1453-ban zárult le.

6. Eberhard Windecke személyisége és műveltsége

Windecke művelél Zsigmond uralkodásának állít emléket úgy, hogy közben soha sem felejtkezik meg önmagáról. Nevét, személyiségét, véleményét vállálva Zsigmond mellett szinte főszereplője lesz az emlékiratnak. A szerző, úgy tűnik, összetett személyiség, a számos képességgel bíró felmagára az uralkodó figyelmét, a statisztikai adatok iránti érzék azonban teljesen idegen tőle, amely az idő iránti érzékkel együtt a korban még egyáltalán nem volt megszokott és kialakult készség. Windecke szakítva a korszak hagyományával nem a világ teremtésétől kezdi munkáját, ennek ellenére megjelenik művében a tipikus középkori történet- és idészemlélet is, amely az egyes történeti korszakok sajátosságai iránti érzékeltetéssel írható le. Az egykor ambíciókkal teli önéletraj és csalárásgáttól sem mentes ifjú kalandor élete akonyan büszkén nyugazza, hogy sikerült szegény kereskedőből tehetőss, sokat tapasztalt és sok rendkívüli dolgot megélt polgárra válnia. Az ifjúnak pedig azt tanácsolja, hogy ne maradjanak szülőföldjükon, hanem keressenek fel idegen országokat és fejedelmi udvarokat, hogy ezzel is elősegítsék maguk, utódai és rokonaik boldogulását. Windecke ezzel nyíltan elismeri, számára a hasznos élet az e világi jöletben nyeri eljuralmát.

A diszertáció eredményei

Eberhard Windecke életútját a gazdasági történeti kutatások fényében szemléltük. Így megállapítottuk,

hogy a mainzi kereskedő „vándorévei” kezdetétől nürnbergi kereskedők mellett, nürnbergi kereskedelmi társaságok és bankházak szolgáltatában tevékenykedett. A pozsonyi évet alatt kezdett önálló üzleti tevékenységbe, de a nürnbergiekhez fűződő kapcsolatait ekkor sem szakította meg. s összeköttetéseit az unalkodó szolgáltatába állva is kamatoztatni tudta. 1418 után úgy az uralkodó, mint más birodalmi fejedelmek megbízásából diplomáciai követséget is ellátott. A kereskedelemben és hitelügyletben való részvételével elsősorban az élétpálya általunk kiemelten vizsgált, első szakaszában számolhatunk. Magyarországi tartózkodásának vizsgálatakor megpróbálkoztunk valamennyi, a középkori Magyar Királyság területén, esetleg azon túl született városkönyvi bejegyzés, zálogszerezés, level, egyéb dokumentum felkutatásával és összegyűjtésével, amely Eberhard Windeckéhez kapcsolódik. Ezeket nem csupán beillesztettük az eddig megismert, leginkább az emlékről közléseire épülő, Windecke-életrajzba, de a fennmaradt iratanyag tükrében — ha szükségesnek mutatkozott — a korrighunk a Windecke által megjelölt évszámokat. Arra is lehetőségnünk nyílt, hogy a magyarországi oklevelek, illetve a már korábban ismert, Német-római Birodalom területén keletkezett dokumentumok némelyike között kapcsolatot teremtsünk. Szándékaink szerint elkészült a Windecke-okmánytár is, amely tartalmazza az eddig ismert, és a most megismert összes olyan dokumentum magyar nyelvű regeszáját, amely a Windecke családhoz kötődik. Elkészítettük Eberhard Windecke itinerariumát, amely

segítségével igazolni, avagy cáfolni tudtuk a krónika jelenlétét a legjelentősebb eseményeknél.

A disszertáció témakörében megjelent publikációk

- Zsigmond kalandos életű krónikása. História 28. (2006) 9–11.
- A krónikás és a negyvenezer lilomos aranypénz. Történelmi Szemlel 49. (2007) 443–450.
- Egy középkori emlékirat kutatási lehetőségei. Diszciplínák határain innen és túl. (Ifjatal kutatók fóruma, 2.) (Ed: Balogh Margit) MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2007. 447–465.
- Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. Budapest 2008.